

Réka Bozzay

Herdenking van het 300-jarig jubileum van de Hongaarstalige kerkdiensten in Utrecht

De Hongaars-Nederlandse theologische betrekkingen zijn eeuwen oud. Na de verspreiding van de reformatorische ideeën bekeerden zich mensen massaal tot het nieuwe geloof. Scholen van de katholieke kerk raakten ook vaak onder invloed van de nieuwe ideeën en als gevolg daarvan zijn in Hongarije en Zevenburgen de Calvinistische en Unitarische colleges en Evangelisch-Lutherse lycea ontstaan. Deze scholen waren echter geen universiteiten, protestanten moesten daarom hun land verlaten om wetenschappen op universiteitsniveau te kunnen studeren.

Hongaarse studenten, vooral Calvinisten, gingen naar Nederlandse universiteiten. De meerderheid van de Hongaren studeerde theologie, en aan het begin van de 18de eeuw is er al een behoefte ontstaan om kerkdiensten in hun eigen taal te kunnen bijwonen. Op 30 november 1722 werd door de vroedschap van Utrecht besloten dat op verzoek van de professoren theologie aan Hongaarse en Zevenburgse studenten werd vergund 's zondags om 11 uur 's voormiddags godsdienstoefeningen te houden in het bovenste auditorium in de Academie.¹ Deze gewoonte werd, met korte onderbrekingen (waarschijnlijk tussen 1770–1778), tot 1794 aangehouden.²

In november 2022 was het 300-jarig jubileum van de Hongaarstalige kerkdiensten in Utrecht. Ter gelegenheid daarvan werd er een herdenking georganiseerd op 19 november 2022 in de Utrechtse Pieterskerk door de Hongaarse Protestantse Gemeente uit Zwolle, de Stichting Hongaarse

Federatie in Nederland, de Hongaarse Protestantse Gemeente Den Haag, de Nederlandse Mikes Kelemen Vereniging en het Haagse Hongaarse Koor.

In 1936, toen de Universiteit Utrecht 300 jaar oud werd, stuurden de dankbare Hongaarse protestanten een gedenkplaat naar de universiteit die nog steeds in het universiteitsgebouw hangt en symbool staat voor de nauwe banden tussen de twee landen. De festiviteiten op 19 november 2022 begonnen in het Academiegebouw, er werd een krans gelegd bij het standbeeld van de peregrinus die vanuit Debrecen naar Utrecht wandelt.

In de Pieterskerk begroetten János Hermán M., hoofdorganisator van de herdenking, Ákos Urbán, voorzitter van de Hongaarse Federatie, András Kocsis, ambassadeur van Hongarije in Nederland, Balázs Ódor, hoofd van de Afdeling Buitenlandse Zaken van de Synode van de Hongaarse Calvinistische Kerk, en Béla Baráth, de rector magnificus van de Calvinistische Theologische Universiteit van Debrecen, het publiek.

Het evenement was bedoeld als religieuze en wetenschappelijke bijeenkomst. Het jubileum van de 300-jarige Hongaarstalige kerkdiensten werd ook met een Hongaarstalige kerkdienst herdacht. Csongor Attila Kelemen, die als dominee van Hongaarse komaf in Urk en Zwolle dient, en Henk van de Graaf, die als Nederlander ooit aan het Hongaarstalige Protestantse Theologische Instituut in Kolozsvár (Cluj Napoca, tegenwoordig Roemeenië) studeerde, hielden de Opening met Schriftlezing, meditatie en gebed in het Hongaars. Dominee Van de Graaf kreeg ook de Bethlen Gábor-prijs van het Directoraat van het Calvinistische College te Debrecen voor zijn bijdrage tot de Hongaars-Nederlandse kerkelijke betrekkingen en zijn wetenschappelijke werk.

De lezingen werden in twee secties ingedeeld. János Hermán M. sprak over de behoefte van in het buitenland studerende Hongaren aan kerkdiensten in hun moedertaal. Niet alleen in Utrecht, maar ook in Londen en later ook in Franeker werden in de 18de eeuw kerkdiensten in het Hongaars gehouden. Kerkelijke verordeningen en gebeden zijn ook in het Hongaars bewaard gebleven. De volgende spreker, Réka Bozzay, universitair hoofd-docent van de Vakgroep Nederlands aan de Universiteit Debrecen, sprak over de *peregrinatio academica* aan Nederlandse en vooral aan de Utrechtse Universiteit. De Nederlandse instellingen waren aantrekkelijk vanwege de uitstekende opleidingen en de financiële ondersteuning. In de 18de eeuw springt vooral Utrecht eruit wat de financiële hulp voor Hongaren betreft. Het legaat van Anna Everwijn en het Stipendium Bernardinum maakten het voor Hongaren tot de 20ste eeuw mogelijk om aan de Univer-

siteit Utrecht te kunnen studeren. Tamás Juhász, emeritus-hoogleraar van het Protestantse Theologische Instituut te Kolozsvár, sprak over de omgekeerde peregrinatio. Dankzij de medewerking van Hebe Kohlbrugge, kwamen Nederlandse studenten theologie tussen 1968 en 1986 naar Kolozsvár, om daar enkele jaren aan theologie te studeren. De taal van het onderwijs en van de kerkdiensten was uiteraard Hongaars, de theologen moesten dus eerst de taal machtig worden.

In de tweede sectie van de lezingen spraken twee voormalige Nederlandse studenten in uitstekend Hongaars over hun belevenissen in de jaren zeventig aan het Protestantse Theologische Instituut in Kolozsvár. De belangstelling van Henk van de Graaf voor de geschiedenis van de studie van Hongaarse studenten aan Nederlandse universiteiten begon al in zijn studiejaren. Hij vertelde hoe moeilijk het was in die tijd aan primaire bronnen te komen. Later promoveerde hij op een proefschrift over dit onderwerp, dat nog steeds als basiswerk voor de Zevenburgse *peregrinatio academica* in Nederland geldt.

János Hermán M. (links) en Béla Baráth (midden) feliciteren Henk van de Graaf (rechts) met zijn onderscheiding (Foto: Gerrit van Dijk)

Ida Eldering-Jonckers Nieboer, die samen met haar man Klaas Eldering in Kolozsvár studeerde, vertelde over het belang van de activiteit van Hebe Kohlbrugge voor de Nederlandse studenten die in Kolozsvár studeerden. Kohlbrugge vond het al sinds het eind van de Tweede Werldoorlog belangrijk dat de Protestanten met elkaar in dialoog bleven ook binnen Europa dat toen door het ijzeren gordijn in twee delen was verdeeld. Zij was degene die stappen zette om studenten theologie naar de andere kant van het ijzeren gordijn te sturen. Dankzij haar bemiddelingen kwamen Nederlandse studenten terecht aan het Protestantse Theologische Instituut. Samen met István Juhász planden zij de studie en activiteiten van de Nederlandse studenten in Zevenburgen.

Maarten J. Aalders, onderzoeker van de Hongaars-Nederlandse Protestantse theologische betrekkingen in het interbellum, sprak over Jenő Sebestyén en zijn werkzaamheden binnen het Hongaarse Calvinisme. Sebestyén kwam tijdens zijn studiejaren in Nederland in contact met de Gereformeerde Kerk. Na zijn thuiskomst wilde hij de Hongaarse Calvinistische Kerk met het Neocalvinisme bekend maken. Als professor theologie in Boedapest bleef hij goede contacten houden met de Vrije Universiteit en de Theologische Akademie in Kampen waar hij zijn eigen studenten naartoe stuurde.

Lezing van Réka Bozzay (Foto: Gerrit van Dijk)

In het laatste paneel van de herdenking spraken Hongaren (Emőke Van Bolhuis-Szabó, Ágnes Csanády, Klaas Eldering, Balázs Ódor, Orsolya Réthelyi, Dávid Sípos, József Székely, Pál Varga) die kortere of langere tijd in Nederland of elders in Europa leefden over hun ervaringen van het expatleven onder leiding van László Gonda, docent van de Gereformeerde Theologische Universiteit van Debrecen.

Tussen de secties luisterde het publiek naar het Haagse Hongaarse Koor en het studentenkoor van de Gereformeerde Theologische Universiteit van Debrecen. Gedichten werden ook voorgedragen onder andere door Orsolya Réthelyi, hoofd van de vakgroep Nederlands van de ELTE, die het bekende gedicht van Lajos Áprily *Tavaszi a házsongárdi temetőben* [Lente op het kerkhof Házsongárd] ook in het Nederlands voordroeg.

Het jubileumfeest werd afgesloten met de slotgebedsdienst van rector magnificus Béla Baráth en een gezellige receptie.

Noten

- ¹ Het Utrechts Archief (verder HUA) 702-1 Stad van Utrecht, Minuten van de resoluties van de vroedschap, 123–25, 1723.
- ² Segesváry, *Magyar református ifjak az utrechti egyetemen: 1636–1836*, 66.

Bibliografie

Segesváry, Lajos 1935. *Magyar református ifjak az utrechti egyetemen: 1636–1836 [Hongaarse Calvinistische jongeren aan de Universiteit Utrecht: 1636–1836]*- Debrecen: Városi Nyomda.

Archiefbronnen

Het Utrechts Archief (HUA) 702-1 Stad van Utrecht, Minuten van de resoluties van de vroedschap, 123-25, 1723.